

DELEGACJA ARCHIWUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ NA FESTIWALU HISTORYCZNYM DEFEND FIFE, DUNFERMLINE, 3–4 SIERPNIĄ 2019 R.

W dniach 3–4 sierpnia 2019 r. w miejscowości Dunfermline w Szkocji odbyła się kolejna edycja festiwalu historycznego Defend Fife, organizowanego przez Rogera Pickeringa wraz z lokalnym samorządem i przy wsparciu Konsulatu Generalnego RP w Edynburgu. Festiwal popularyzuje wiedzę na temat planów obrony szkockiego regionu Fife podczas II wojny światowej oraz zaangażowania w nią żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych¹.

Podobnie jak w ubiegłym roku, organizator zaprosił do udziału w festiwalu przedstawicieli Archiwum IPN – naczelnika Wydziału Zarządzania Zasobem Archiwalnym Grzegorza Trzynę i starszego archiwistę Krzysztofa Wojdę, którzy oprócz promowania dwóch projektów: Archiwum Pełnego Pamięci i Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej, prezentowali przywiezioną na Wyspy wystawę „Powrót kapitana. Tadeusz Starzyński 1903–1970”. Wybór wystawy nie był przypadkowy. Tadeusz Starzyński, przedwojenny podkomisarz Policji Państwowej, po ucieczce z obozu internowania na Węgrzech przedostał się do Francji, a po jej kapitulacji jako żołnierz PSZ został ewakuowany do Wielkiej Brytanii. Od września 1940 r. do końca 1942 r. pełnił swoją służbę właśnie na terenie Szkocji, m.in. w 4. i 1. dywizjonie pociągów pancernych. W tym czasie poznał w Aberdeen rodzinę Ross. Następne pokolenia tej rodziny w maju 2017 r. przekazały do Archiwum IPN przechowywane przez nich pamiątki i dokumenty po Tadeuszu Starzyńskim. Postać przedwojennego policjanta, żołnierza PSZ, cichociemnego i więźnia mokotowskiego, a także charakter przekazanych po nim dokumentów i losy samej spuścizny zainspirowały do stworzenia wystawy. „Powrót kapitana...” składa się z 12 plansz (6 w języku polskim i 6 w języku angielskim) i przedstawia najważniejsze wydarzenia z życia Starzyńskiego (służba w przedwojennej Policji Państwowej, służba w polskich oddziałach we Francji i w Wielkiej Brytanii, powrót do kraju), a także dzieje zachowanej po nim spuścizny. Wykorzystane materiały w większości pochodzą z zasobu Archiwum IPN. Sięgnięto także do zdjęć i dokumentów ze zbiorów Wojskowego Biura Historycznego, Studium Polski Podziemnej oraz Imperial War Museum. Wystawa po raz pierwszy została zaprezentowana 20 września 2018 r. w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL w Warszawie².

Przedstawiciele Archiwum IPN swoje przygotowania do udziału w festiwalu rozpoczęły dzień wcześniej od wciągnięcia na maszt polskiej flagi w Pittencrieff Park, przed budynkiem Glen Pavilion, który w latach czterdziestych XX w. był kwaterą polskich żołnierzy w Dunfermline³, oraz od pomocy w rozstawieniu plansz wystawy ukazującej losy Polaków, którzy podczas II wojny światowej pełnili służbę wojskową

¹ Zob. <http://www.defendfife.co.uk/our-story> (dostęp 31 VIII 2020 r.).

² Zob. <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/57190,Powrot-Kapitana-Tadeusz-Starzynski-19031970.html> (dostęp 31 VIII 2020 r.).

³ Zob. <http://www.defendfife.co.uk/our-story> (dostęp 31 VIII 2020 r.).

m.in. w Szkocji. Wczesnym popołudniem 12 plansz „Powrotu kapitana...” zostało zainstalowanych w pierwszym miejscu ekspozycji – Dunfermline Carnegie Library and Galleries. Miejscowej bibliotece przekazano również do celów edukacyjnych egzemplarze gier „Miś Wojtek” i „303”. Następnego dnia w godz. 11.00–15.30 nastąpiła prezentacja wystawy. Towarzyszyła ona innym wydarzeniom zaplanowanym w ramach festiwalu: spotkaniu z Jennifer Robertson – autorką książki *Wojtek, War Hero Bear*, oraz pokazowi fabularyzowanego dokumentu Jana Komasy *Powstanie Warszawskie*. Tego dnia wyjątkowym gościem zwiedzającym ekspozycję i jej recenzentem „na żywo” był Tony Leszczuk, syn Piotra Pawła Leszczuka, żołnierza kampanii wrześniowej, następnie żołnierza PSZ, służącego w 1. Dywizji Pancerniej, po wojnie osiadłego w Dunfermline. W godz. 16.00–18.00 wystawa została rozebrana i przewieziona do Glen Pavilion w Pittencrieff Park i od godz. 19.00 do godz. 21.00 ponownie udostępniona odwiedzającym festiwal Polakom i Szkotom. Pierwszy dzień zakończył się wieczorkiem tanecznym w stylu lat czterdziestych XX w., którego uczestnicy ubiorem nawiązywali do tamtego okresu, chcąc w ten sposób oddać „ducha epoki”.

Pokaz fabularyzowanego dokumentu Jana Komasy pt. *Powstanie Warszawskie* w Dunfermline Carnegie Library and Galleries podczas pierwszego dnia festiwalu historycznego Defend Fife, Dunfermline, 3 VIII 2019 r. Fot. Grzegorz Trzyna

Czwartego sierpnia w godz. 9.00–17.00 kontynuowano ekspozycję wystawy. Dzień rozpoczął się od powitania uczestników festiwalu przez organizatora imprezy Rogera Pickeringa. Następnie głos zabrali: Ireneusz Truszkowski – konsul generalny RP w Edynburgu, Douglas Chapman – członek Rady Miasta Dunfermline oraz Krzysztof Wojda – reprezentujący Archiwum IPN. Konsul Truszkowski podziękował przedstawicielom IPN za obecność na festiwalu i prezentację wystawy. Zwiedzającym zarówno w pierwszym, jak i drugim dniu imprezy wręczano polsko- lub anglojęzyczną wersję biogramu Tadeusza Starzyńskiego, a także zapoznawano ich z projektami Archiwum IPN: Archiwum Pełne Pamięci i Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej. Sama ekspozycja świetnie uzupełniała się z wystawą na temat losów polskich żołnierzy w Szkocji, przygotowaną pod patronatem Konsulatu Generalnego RP w Edynburgu, oraz z wystawą Oddziału IPN w Rzeszowie „Polskie

**Otwarcie drugiego dnia festiwalu w Pittencrieff Park w Dunfermline,
4 VIII 2019 r. Fot. Grzegorz Trzyna**

**Pracownicy IPN Krzysztof Wojda (z lewej) i Grzegorz Trzyna (z prawej) wraz
z konsulem generalnym RP w Edynburgu Ireneuszem Truszkowskim przed wy-
stawą „Powrót kapitana...” w Glen Pavilion w Dunfermline,
4 VIII 2019 r. Fot. ze zbiorów autora**

Siły Zbrojne w rysunkach Antoniego Wasilewskiego”, prezentowaną przez Polski Klub Historyczny w Glasgow.

Przedstawione podczas dwóch dni historie i bohaterowie wojennych wydarzeń stopniowo nabierały dodatkowego kolorytu, co było konsekwencją zapowiedzi Rogera Pickeringa: „Pawilon i park będą żywym muzeum”⁴. Stało się tak m.in. dzięki stylizowanym, zrekonstruowanym straganom z produktami z tamtych lat, odtwarzanym scenkom z życia obozowego żołnierzy, prezentacjom broni i sprzętu wojskowego, inscenizacjom walk. Tak jak wyobrażał sobie Pickering, Dunfermline – które w czasie

⁴ „The Pavillion and park will be a living museum”, G. Ryder, *History brought to life at Defend Fife*, <https://www.dunfermlinepress.com/news/17809637.history-brought-life-defend-fife> (dostęp 31 VIII 2020 r.).

wojny wzmocniło swoją obronę dzięki obecności wojsk polskich – opowiedziało podczas festiwalu historię szkockich i polskich żołnierzy, ciężko pracujących, aby zapewnić regionowi Fife ochronę. W tym roku opowieść ta nabrała szczególnego znaczenia ze względu na osiemdziesiątą rocznicę rozpoczęcia II wojny światowej i siedemdziesiątą piątą rocznicę wybuchu powstania warszawskiego, co wyraźnie zostało wyartykułowane przez organizatorów.

Na koniec warto podkreślić udział w tym wydarzeniu dwóch grup, bez których Defend Fife straciłoby koloryt. Pierwszą z nich jest Living History Group „First to Fight”, która „upamiętnia i popularyzuje czyn zbrojny wybranych jednostek Polskich

Grzegorz Trzyna (z lewej) i Krzysztof Wojda (drugi z prawej) z członkami Zespołu Tanecznego „Polonez” i Pawłem Porańskim z Polskiego Klubu Historycznego w Glasgow (pierwszy z prawej) na tle wystawy „Powrót kapitana...” w Glen Pavilion w Dunfermline, 4 VIII 2019 r. Fot. ze zbiorów autora

Sił Zbrojnych na Zachodzie”⁵, a drugą – Zespół Taneczny „Polonez” z Paisley, wykonujący tradycyjne tańce polskie w strojach polskiej szlachty. Ich „wycieczki” na miasto podczas trwania festiwalu wywoływały wśród Szkotów nie małą sensację.

Wystawa „Powrót kapitana. Tadeusz Starzyński 1903–1970” po zdemontowaniu, na wcześniejszą prośbę Pawła Porańskiego z Polskiej Szkoły w Glasgow i Polskiego Klubu Historycznego, 5 sierpnia została udostępniona publiczności w Domu Polskim im. Gen. Sikorskiego w Glasgow.

Grzegorz Trzyna

ORCID: 0000-0002-4209-6923

⁵ Zob. <http://www.first-to-fight.co.uk/forum/viewtopic.php?f=12&t=742> (dostęp 31 VIII 2020 r.).